

Feministen Holberg

For første gang foreligger der en ambitiøs nyfortolkning af hele Holberg. Dr. Phil. Ole Thomsen påviser blandt andet, at Holberg var meget langt forud for sin samtids og nære eftertids oplysningsfilosoffer, hvad synet på kvinder angår. Ligesom Holberg var stærkt skeptisk overfor fornuftens råderum, selvom han ofte betegnes som netop fornuftens talsmand

TEKST: HENRIK YDE,
DR. PHIL. OG FORFATTER

Ved navnet Ludvig Holberg (1684-1754) forstår de fleste danskere og nordmænd oftest komediedigteren. Men Holberg introducerede mange genrer på dansk. Han gav os den første læselige roman på dansk, han skrev over 500 essays, og hans bog *Natur- og folkeretten* (1716) var i 100 år pensum på Københavns Universitets juridiske fakultet. Dertil kommer den utopiske roman *Niels Klims underjordiske rejse*, Holbergs selvbiografi, *Levnedsbrevene*, epigrammer og andre værker, som henvendte sig til en europæisk offentlighed og derfor alle var

skrevet på latin, hvorfra nogle blev oversat til nationalsprogene. *Niels Klim* blev således oversat til tysk, engelsk, fransk og dansk i løbet af bare ét år efter sin fremkomst i 1741. Hele dette gigantiske værk ligger siden 2018 frit tilgængeligt på nettet på www.holbergsskrifter.dk. Et udvalg på 22 trykte bøger med alt det bedste er anmeldt i *Dansk Kirketidende* (Grundtvigsk Tidendes tidligere navn) nr. 3/2019.

Forskningen

Holberg-forskningen i moderne forstand begynder med Georg Brandes' åndfulde monografi fra 200-årsjubileet i 1884. Som så ofte hos Brandes spejler han i denne bog om en af sine helte sig selv som 'den store ensomme' i dansk åndsliv.

Senere tider har oftest behandlet delaspekter af værket. I 1938-1939 fremkom F.J. Billeskov Jansens disputats

Holberg som Epigrammatiker og Essayist 1-2, der lagde grunden til Billeskovs omfattende Holberg-studier og -udgivelser i de følgende to menneskealdre. Erik A. Nielsens disputats samlede sig, som titlen angiver, om *Holbergs komik* (1984). Jens Kristian Andersens disputats bestod af de tre bøger *Handling og moral*, *Professor Holbergs komedier* og *Holbergs kilder?* (1994).

Men den store bog om hele Holberg lod vente på sig. I 2001 (dansk udgave 2002) forsøgte den tidligere norske kulturminister Lars Roar Langslet sig med biografien *Den store ensomme* (2001, dansk udg. 2002) – Brandes' udtryk igen! Desværre savner værket en kritisk dimension og må nærmest kaldes en hagiografi [en fremstilling af en (kendt) persons liv og værk, der er rosende og ukritisk, red.].

Besindig rebel. Ludvig Holbergs liv og værk

Men nu foreligger Ole Thomsens værk, og med dette får vi omsider en ambitiøs nyfortolkning af hele Holberg. Thomsen er cand.mag. i klassisk filologi og blev dr.phil. på afhandlingen *Komediens Kraft* (1986), nu er han lektor emeritus på Aarhus Universitet.

Den gammeldags undertitel 'liv og værk' angiver på sin egen måde, at her ikke lefles for aktuelle modestrømninger.

”Det har i mange år undret mig, hvorfra Holberg fik et syn på kønsroller, som i radikalitet ikke blev overgået herhjemme før opkomsten fra 1970 af rødstrømpebevægelsen med dens krav om fuldstændig ligestilling mellem mand og kvinde. Holberg var i denne sag 250 år forud for sin tid.”

”Holberg er ofte blevet betegnet som fornuftens talsmand, men i sin selvbiografi er han stærkt skeptisk overfor fornuftens råderum.”

Bogen er et sprænglært stykke klassisk humaniora. Ingen emsig forlagskonsulent har haft adgang til manuskriptet med krav om udlugning af pladskrævende digressioner, og læseren bør heller ikke snyde sig selv fra at begive sig ind i det vildtvoksende noteapparat.

Bogen tager udgangspunkt i Holbergs levnedsbreve, som Thomsen selv har oversat fra latin til brug for den nævnte net-udgave. I Thomsens fortolkning folder Holberg sig her ud som en europæisk mestertænkner i dialog med de græske (Sokrates) og romerske (Seneca) klassikere, men også med den nære fortids Thomas More: *Utopia* (1510), Erasmus af Rotterdam: *Dårskabens pris* (1511) og samtidens franske oplysningsfilosoffer, ikke mindst Pierre Bayle. I levnedsbrevene optræder Holberg med dyb selvindsigt som psykoanalytiker – af sig selv. Holberg er ofte blevet betegnet som fornuftens talsmand, men i sin selvbiografi er han stærkt skeptisk overfor fornuftens råderum. Selv kunne han være kolerisk, hidsig, utålmodig, rasende og hypokondrisk, og her gav kun satiren, sådan som han udfoldede den i komedierne og andre værker, ham en smule sjælefred.

Holbergs sans for rationel åndsfrihed
Det har i mange år undret mig, hvorfor Holberg fik et syn på kønsroller, som i radikalitet ikke blev overgået herhjemme før opkomsten fra 1970 af rødstrømpebevægelsen med dens krav om fuldstændig ligestilling mellem mand og kvinde. Holberg var i denne sag 250 år forud for sin tid. Han var, påviser Ole Thomsen, også meget langt forud for sin samtids og nære eftertidens oplysningsfilosoffer, for eksempel encyklopædisten Denis Diderot med hans tvetungede essay *Om kvinderne* (1772). Heroverfor stod Holbergs rolige tro på, at mænd og kvinder har en fællessag, som her lavmælt fremsagt af Marthe i komedien *Jean de France* (1722):

”ESPEN (...) sådan so, som du er, må

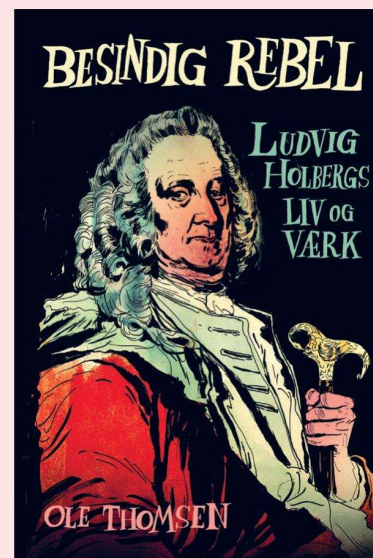
tage vare på din rok og ten, og ikke tænke til at bemægtige dig i sager, som naturen har skabt mig og andre mandspersoner til.

MARTHE Du skal ikke sige, Espen. Den tid tør komme, at man ser mere på dygtighed end på navne. Når begge vores forstand bliver så lagt i vejeskål, og jeg bliver beskikket til at være herredsfoged, så kan du ikke blive højere end en æblekælling.”

’Den tid tør komme’, da man ser mere på evner og forstand end på køn og tradition. Der ligger vide fremtidsperspektiver i dette stilfærdige ’den tid tør komme’, da kvinden ikke mere er slavebundet. I den satiriske rejseroman *Niels Klims underjordiske rejse* (1741) er navnlig to kapitler helliget kvinderne, nemlig det om riget Potu (læs det bagfra) og det om riget Kokliko. Potu er Holbergs idealstat, beboet af træer, som tænker langsomt og besindigt. Regeringsformen er i overensstemmelse med naturretten. Hele samfundet er præget af rationel åndsfrihed. Mænd og kvinder er fuldstændig ligestillede. Det følgende kapitel om Kokliko er en parodi på det samfund, hvor manden bestemmer. Her er det lige omvendt: Kvinderne bestemmer, og mændene er forvist til køkkenregionerne. Der findes i byerne i visse huse, hvor kvinderne betaler for at forlyste sig med smukke unge mænd. Da mænd er forholdsvis fysisk stærkere end kvinder, er det naturligt, at de varetager det grove fysiske arbejde, mens kvinderne tager sig af at tænke.

I Holbergs første feministiske manifest, *Zille Hansdotters gynækologi eller forsvarsskrift for kvindekønnet* (1722) er det smukt, at Zille, de undertrykte kvinders talskvinde, samtidig tager bønderne, sin tids store underklasse, i forsvar: Kvindekamp er også klassekamp!

Vor tids kvindebevægelse burde nedlægge blomster på Holbergs grav ved hvert års fejring af 8. marts. ♦

Titel:

Besindig rebel. Ludvig Holbergs liv og værk

Forfatter:

Ole Thomsen

Sidetæl:

763

Pris:

499,95 kr.

Forlag:

**Aarhus Universitetsforlag
2024**